

Rigsmarskens romerske stenstøtter

Af cand.mag. Lone Bording Jensen

Bogen og sværdet

På landsarkivet opbevares en lille håndsyet bog, indbundet i et gammelt foldet gedeskindsomslag fra en endnu ældre bog. Bogens sider er beskrevet med en omhyggelig barnlig håndskrift i brunligt blæk. Teksten er på latin, flere steder er der rettelser, og ind imellem er tegnet en lille hånd med dato og navn, der dokumenterer tekstens ophav. På første side er Cato citeret: „fald ikke i søvn, vær altid beredt.“ Skrivebogen har tilhørt den unge adelssøn og senere rigsmarsk Jørgen Skeel stamfader til Skeelslægten på Gammel Estrup. Skrivebogen er fra 1586, hvor Jørgen var otte år.¹

*Da Eske Brock døde i 1625 arvede datteren Jytte Brock Gammel Estrup. Hun var i 1614 blevet gift med Jørgen Skeel (billedet), og de følgende 300 år ejede deres efterkommere herregården.
Foto: David Slater, Gammel Estrup.*

Før dette kunne han læse, skrive med blæk og havde opnået en tydelig håndskrift. De latinske sentenser, som Jørgen skrev af, var af opbyggelig natur: „ær dine forældre“, „adlyd din præfektor“, „tænk før du taler“, „elsk freden“, og noget så universelt som „åben dine øjne“. Formentlig har „lektierne“ været af samme art som foreskrevet i den danske kirkeordinans af 1539, hvor Æsops fabler, Plautus' komedier, Vergil og Ovid samt Ciceros epistler var det foreskrevne pensum i latinskolen.²

En afgørende forudsætning for den europæiske identitetsdannelse i renæssancen var uddannelse i det latinske sprog. Med dette som udgangspunkt var kommunikationen med andre på samme dannelsesniveau sikret. Man havde en glimrende basis for både angelsaksiske og romanske sprog samt tilgang til en rig kulturarv, der omhandlede alle aspekter af et højt organiseret samfund.³ Jørgens latinøvelser vidner om, at vejen til rigsmarskposten blev indledt i de tidligste barneår.

Skolingen i latin fortsatte på akademiet i Strasbourg, hvor Jørgen ud over de boglige færdigheder blev oplært i ridderlige dyder som fægtning og ridning.⁴

Senere blev Jørgen Skeel indskrevet som „legisti“, studerende i statskundskab, på universitetet i Padova 1597 sammen med andre af den danske adels unge sønner, der stræbte mod en post i rigsrådet og et givtigt lensmandsembede.⁵ Her stiftede han formentlig

Romerske krigere vogter to af Jørgen Skeels herregårde. Ulstrup ved Randers fra 1616, da Jørgen Skeel blev ridder af den væbnede arm efter sejren i Kalmarkrigen, og på billedet ses portalen på Sostrup ved Grenaa, da Jørgen Skeel blev valgt til rigsmarsk i 1626. Foto: Lone Bording Jensen.

bekendtskab med den romerske historiker Livius og hans senere fortolkere, bl.a. Machiavelli, hvis skrifter var grundlæggende for forståelsen af statsledelse.

Godt på vej mod sin karrieres højdepunkt som rigsmarsk rejste Jørgen Skeel i 1616 og 1626 hele to krigeriske triumfportaler. Portalerne i sandsten bevogtede Jørgen Skeels besiddelser Sostrup og Ulstrup. Triumfportalens krigeriske motiv med romerske soldater i fuld figur ses kun i denne periode og er derfor enestående i dansk kunsthistorie. Motivet sætter periodens magtkamp mellem konge og adel på spidsen. De romerske krigere på Djursland kan med god ret tolkes som propaganda for traditionelle værdier, der var begyndt at vakle. Motivet spejler dels de stolte militære traditioner, hvor adelen med jordprivilegier som løn sad solidt på rigets forsvar, dels den europæiske dannelse, jorden bekostede. En uddannelse, der satte adelen på den unge embedsmandsstats højeste og givtigste poster.

De myter, der knytter sig til rigsmarskens romerske krigere, uddyber triumfportalens reference til de værdier, der var på spil. Cocles' og Torquatus' historier går igen i de klassiske skrifter, der beskriver den romerske stat. Begge myter afspejler den danske adels opfattelse af rettigheder og pligter i rollen som skattebegünstigede jordejere og kongetro samfundsstøtter.

Soldaten til venstre på Jørgen Skeels portaler er Horatius Cocles, der ene mand forsvarede Tiberbroen mod de etruskiske angreb, og for sin heltemodige indsats fik al den jord, han kunne pløje på en dag. Den anden kriger er den romerske konsul Manlius

Torquatus, der var kendt for sin kompromisløse ledelse af romerske styrker. Han indførte streng militær disciplin. Livius fortæller, at Torquatus' søn, der mod hans ordrer havde nedkæmpet fjenden, måtte bøde med sit liv. På denne måde satte Roms konsul statens sikkerhed over sin families.⁶

Den danske adels ret til at forsvare riget var i perioden under stærkt pres fra Christian IV. Jørgen Skeel havde i denne sammenhæng et personligt, politisk motiv til at opstille de to krigeriske portaler. Triumphportalerne var som sagt propaganda for værdier, der var truet, og et led i Jørgen Skeels politiske kamp for indflydelse på kongens militære beslutninger. 1627 blev Jørgen Skeel under modstand fra Christian IV valgt som rigsmarsk og blev talsmand for adelens krigsmotstand. Modstanden førte til, at Christian IV gik i krig mod kejsertropperne med betalte lejesoldater. Efter nederlaget besatte kejsertropperne Jylland, og Jørgen Skeel måtte som rigsmarsk rydde op.

Rejsen gennem Europa

Triumfbuemotivets dannelsesaspekt kan følges i sporene af Skeelfamiliens rejser gennem hele Europa, samtidig med at det markerer nogle af de storpolitiske begivenheder, der blev en del af Jørgen Skeels identitetsdannelse. De rejsende adelssønner havde mange funktioner, også som korrespondenter fra de store begivenheder i det turbulente Europa. Rejseberetninger og udførlige dagbøger vidner om dette.

At være til stede midt i brændpunktet, når en erobrer gjorde sit indtog efter sejr, var af overmåde

Horatius Cocles vises med løftet skjold fra scenen, hvor han forsvarede Tiberbroen, mens hans kammerater bryder broen ned bag ham og flygter. Manlius Torquatus vises, mens han trækker sit sværd. En hentydning til, at han er villig til at ofre sin egen søn for Roms forsvar. De romerske krigere var udført af Henrik Henriksen, stenhugger fra Randers, med forbillede i den nederlandske kobbertrykker Hendrick Goltzius' samling af romerske helte fra 1586. Kobbertrykkene var dedikeret til kejser Rudolf II og kendt i Europa. Jørgen Skeel var selv på besøg ved Rudolf II's hof i Prag i slutningen af sin ni år lange dannelsesrejse i 1598. Et par år før hans morbroder, astronomen Tycho Brahe, kom i Rudolf II's tjeneste. Foto: Lone Bording Jensen.

betydning. Jørgen Skeel har formodentlig fortalt historien igen og igen, om dengang han som ung med præfektor og broderen Otte, i følge med en feltherre og 4.000 mand, kom den franske konge, Henrik IV, til undsætning i Campanien. Jørgen Skeels ligprædiken dvæler ved flere begivenheder i det krigshærgede Frankrig. Højdepunktet er Henrik IV's første indtog i Rouen. Højst sandsynligt har her været opstillet en portal med romerske soldater i anledning af indtoget, som vi kender det fra bl.a. Christian IV's kroning.

Ligprædikenen beretter om Jørgen Skeel og broderens tilstedeværelse under den historiske begivenhed:

”Dernest forreyste de videre inden udi Landet til Orliens/ Burges oc Angiezs, huor hand for det Fransøske Sprock skyld opholt sig paa en halff Aars tid. Begaff denne salige Mand sig der fra oc til Pariis igien/ oc der fra oc til Roan udi Normandien, oc vaar

der midlertid Kongen aff Franckrige gjorde sin første indreed der udi Byen/ effter at Krigen vaar forligt udi Franckrige.“⁷

At de to danske adelssønner besøgte Henrik IV's lejr i Campanien og var til stede ved hans indtog i Rouen, er, som de romerske stenstøtter på Jørgen Skeels triumfportaler, en del af et længere dannelses-

„Om efftermiddagen forte wj hen j Arsenal eller töyhuset, som er ligesom en By, den sigis att vere saa stor som München j Beyren, oc den haffuer 4 ½ mil omkring j runden, Som mand kommer ind paa den höire haand er der en bro som mand kand lucke op, huorigennem de Galleer oc skibe goer som mand setter vd j Haffuedt“.¹¹ Portalen er kronet af markusløven, symbolet for Venedigs mægtige skytshelgen, evangelisten Markus. Statuerne er hovedsageligt krigsbytte. Fotos: Lone Bording Jensen.

forløb, der formede de unge adelssønner til kompetente beslutningstagere i det danske rige. I krigstid at kunne være en kompromisløs feltherre som Manlius Torquatos og derefter sikre fred og velstand, som den kompromissøgende franske konge Henrik IV, var nogle af de europæiske idealer, den danske adel kunne spejle sig i, og triumfportalen var en visuel manifestation af dette ideal.

Syd for Alperne mødte de rejsende en berigende mangfoldighed af statsdannelse med dertil hørende pragt: Republik og fyrstedømme, kongerige og pavestat. Den venetianske republik med de legendariske sejre over hovedfjenden, de frygtede, tyrkiske horder og en imponerende krigsindustri, var et populært rejsemål. Den mest udførlige beretning fra det venetianske flådebyggeri på Arsenale findes i en rejsebog, der tilhører Jørgen Skeels nevø Christen Albrechtsen Skeel. Bogen er fra starten af 1600-tallet. Han sætter i dagbogen tal på de store mængder af materiel og besøger det historiske museum, flådestationen har indrettet til „turisterne“.

20. maj 1626, dagen efter ankomsten til Venedig, havde Christen set den venetianske doge sammen med de 48 senatorer på skibet Bucentoro kaste en guldring i havet på Canale Grande. Det var den årlige ceremoni, der markerede republikkens forening med havet. 21. maj lå skibet ved kaj i Arsenale, og Christen Skeel kunne sammen med andre besøgende gå om bord på skibet og beundre det prægtigt forgyldte dogeskib: „Wj vare ocsaa udj ded skiönne skib Bucentoro, som var den tijd icke endnu indlagdt j sin platz, thi den

„Siden ginge wi hen paa foro Romano, som mand kalder nu Campo Vaccino („kvægmarken“), der ere to arcus triumphales, den ene er Septimi Severi, oc den anden Titi Vespasiani“. ¹² Christen bemærker også det hul, Quintus Curtius sprang i med sin hest, en myte fortalt af romerske historikere, hvor Mettius Curtius flygtede fra romerne ved at ride ud i et sumpet område. Foto: Lone Bording Jensen.

var brugt om dagen tilforne, ded er et megit skiönt skib, uden oc inden slet forgylt“. ⁸

Italien var et kludetæppe af territorier, der skulle forsvares, og mange byer var stærkt befæstede. De største renæssancekunstnere som Michelangelo og Leonardo da Vinci havde begge fungeret som konstruktører af store fæstningsanlæg i Norditalien. Christen Skeel omtaler konsekvent fæstningsværkerne, hvorfor Jørgen Skeel måske har rådført sig med nevøen, da han som rigsmarsk fik ansvaret for at planlægge befæstningen af Fredericia 1629.

I pavestatens hovedstad, Rom, dannede den klassiske arkitektur en storslået ramme om fyrster i præg-

tige kardinalpaladser, påskens paveceremonier og de store valfartskirker. Christen Skeel besøgte alle de store paladser med legendariske kunstsamlinger. I sin dagbog sætter han møntværdi på kostbarhederne. Påskens spektakulære ceremonier, hvor paven kastede brændende fakler ud over menneskemængden og egenhændigt vaskede fødderne på 13 undersætter, er også genstand for detaljeret beskrivelse.

I Napoli besøgte Christen det mægtige Castello Nuovo bygget i sorte lavasten. Renæssancens prægtigste portal i hvid marmor strækker sig over tre etager klemmt inde mellem fæstningens majestætiske tårne. Portalen er udført i 1460 og markerer den spanske

„Castello nouo er oc en megit skiön Festung, byggedt aff en Konge j Franckerige, den ligger ret ved hawet, der er en porta triumphalis huor paa stoer denne offuerschrifft; Alfonsus Rex Hispanus, siculus, Jtalicus, pius, clemens, invictus“. ¹³
Foto: Lone Bording Jensen.

Alfons I's erobring af kongeriget efter en periode med fransk herredømme. Portalen er smykket med symboler på den indbringende fred, der fulgte efter den sejrige erobring. Kongens våbenskjold er flankeret af to overflødhedshorn beskyttet af vingede griffer. I 1620 ankom Christen Skeel til Napoli. Efter en rundtur til Napolibugtens mange romerske villaer og grotter med rygende svovl og lavakilder kom han til Castello Nuovo, hvor tyrkiske krigsfanger var interneret: „Vdjsame Festung sidder de Capitainer fangen som de haver tagit med de tyrckische galleer“. ⁹

En statue af en rytter var stillet op i gården, og Christen beretter: „Nedenfor trappen j goren stoer der et statua aff marmor, som var en Frantzosische Capitene, som var på Festningen den tid den bleff indtagit aff Spaniern, hand verrede sig med et schlagschwerdt oc slog allene 17 ihiel förend hand gaff sig, huorfor Spaniern haffuer ladedt sette denne statua op ham til Ære, att hand tiende saa troligen sin Konge“. ¹⁰

Fra latinskolen og til Napoli var det tydelige og magtfulde billeder, der dannede den adelige selvfølelse, sådan som det er vist her med Skeel-slægten som det konkrete eksempel. Hjemme igen på Djursland kom det klassiske triumfmotiv til at pryde Jørgen Skeels gårde.

Rigsmarskens romerske stenstøtter står i dag tilbage som vidner om den danske renæssanceadels klassiske dannelse og militære ambitioner i perioden, hvor adelens fundament vaklede faretruende. Hvor længe endnu rigsmarskens romerske støtter forbliver

stående, ved vi ikke. Portalen på Ulstrup er taget ned og en kopi sat op, mens originalen fra renæssancen er opbevaret i Ulstrups kælder. Portalen på Sostrup står endnu, nødtørftigt repareret med dele af beton. Regn og frost er dens største fjender. Jørgen Skeels sandstensportaler på Djursland repræsenterer dog uden tvivl en betydningsfuld kulturarv, der er værd at bevare.

Noter

- 1 Jørgen Skeels privatarkiv på Rigsarkivet.
- 2 Olsen, Max W. (red.): *Den danske Kirkeordinants af 1539*, Kbh. 1946, s. 95-101.
- 3 Jespersen, Knud J.V.: „Europa omkring 1600: gamle og nye magteliter“, i: Søren Mørch, *Det europæiske hus* bd. 4, Kbh. 1990, s. 101.
- 4 Michelsøn, Hans: *En Christelig Liigprædicken* (over Jørgen Skeel til Sostrup), Kbh. 1631.
- 5 Glarbo, Henny: „Danske og norske studerende i Padua“, i: *Personalthistorisk Tidsskrift*, årgang 49, 9. række, 1. bd, 1928, s. 36.
- 6 Henrikson, Alf: *Antikkens historier*, bd. 2, Kbh, 1988, s. 35 og 59.
- 7 Michelsøn, Hans: *En Christelig Liigprædicken*, Kbh. 1631.
- 8 Op.cit: s. 105.
- 9 ibid.
- 10 ibid.
- 11 Tomner, Lennart (red.): *Christen Skeels rese dagbok 1609-1627*, Malmö 1961, s. 104.
- 12 Op.cit: s. 60.
- 13 Op.cit: s. 78.